

Katarzyna CISZEWSKA

Wydział Architektury, Politechnika Wroclawska

„ASSISTED LIVING HOUSING”- WSPÓŁCZESNY MODEL KSZTAŁTOWANIA MIEJSC ZAMIESZKANIA DLA OSÓB W PODESZŁYM WIEKU

Streszczenie. Praca przedstawia ideę „mieszkania z opieką” oraz porządkuje podstawowe informacje dotyczące tej formy zamieszkania. Poruszone zagadnienia: definicja pojęcia opieki długoterminowej; „mieszkanie z opieką”- idea, forma, zakres zadań, świadczone usługi, prawa rezydenta; stan badań w dziedzinie kształtowania środowiska życia dla ludzi starszych w Stanach Zjednoczonych i w Polsce.

ASSISTED LIVING HOUSING – A CONTEMPORARY MODEL OF DESIGNING PLACES TO LIVE FOR ELDERLY

Summary. This article describes the idea of assisted living and gives the general information about this form of housing. The following subjects are mentioned: long - term care definition; assisted living: idea, housing form, mission, services provided, resident’s rights; state of research in this field in the United States and in Poland.

1. Wstęp

Od lat 80. podejmuje się próby opracowania formy zamieszkania, która stanowiłaby alternatywę dla domu opieki społecznej. W Stanach Zjednoczonych nosi ona nazwę „assisted living housing”. Przez to pojęcie rozumie się „życie z opieką” w obiektach zbiorowego zamieszkania, które dają mieszkańcom poczucie psychicznej i fizycznej niezależności. W szerszym kontekście jest to temat związany z problematyką resocjalizacyjnej roli architektury. Ludzie w podeszłym wieku w miarę utraty swojej „atrakcyjności społecznej” są odsuwani bądź też sami usuwają się na margines. Należy zastanowić się, czy można temu zapobiec i wykreować środowisko zamieszkania, które, będąc dostosowane do potrzeb niepełnosprawnych, wyzwoli jednocześnie w ludziach chęć do aktywności i czynnego udziału w życiu społecznym.

Długoterminowa opieka to działanie, dzięki któremu przywraca się możliwość prawnego funkcjonowania w społeczeństwie ludziom, którzy w wyniku choroby, podeszłego wieku lub wypadku utracili częściowo zdolność do samodzielnego życia. Często dotyczy ona wykonywania podstawowych czynności osobistych, najbardziej intymnych aspektów

ludzkiego życia: higieny osobistej, ubierania, jedzenia. Ale w równym stopniu odnosi się do zadań związanych z życiem społecznym: przygotowania posiłków, zakupów czy korzystania z telefonu. Według definicji zawartej w raporcie amerykańskiej senackiej komisji do spraw starości [1] opieka długoterminowa różni się od innych rodzajów opieki zdrowotnej tym, że jej celem nie jest wyleczenie choroby, ale umożliwienie niepełnosprawnej osobie funkcjonowania na optymalnym dla niej poziomie.

Jednym z rodzajów opieki długoterminowej jest „assisted living”. Nie istnieje jednoznaczna definicja tego terminu, ponieważ odnosi się on jednocześnie do kilku zjawisk. W najbardziej ogólnym kontekście określa pewien model w myśleniu o opiece socjalnej. Jednocześnie nazwać nim można tryb życia wynikający z przyjęcia tego modelu albo też typ budynku na podstawie tego modelu wypracowany. Według definicji sformułowanej przez Victora Regnieria „assisted living” to rodzaj długoterminowej profesjonalnej opieki, zorganizowanej w miejscach grupowego zamieszkania o charakterze rezydencjonalnym. Jest kombinacją opieki medycznej i osobistej asysty. U podstaw idei życia z opieką leży założenie, że środowisko, rozumiane jako otoczenie architektoniczne, w którym starzy ludzie spędzają swoje ostatnie lata życia, jest niezwykle istotnym czynnikiem motywującym ich do samodzielności.

2. Mieszkanie z opieką – misja, wymagania formalne i świadczone usługi

Największym atutem tej formy opieki jest według jej zwolenników oddzielenie pomocy pielęgniarstwa od pomocy w codziennych czynnościach społecznych. Dzięki temu seniorzy mają dużą swobodę w kształtowaniu stylu swojego życia i podejmowaniu decyzji dotyczących własnej osoby. Jednocześnie w każdej chwili mogą otrzymać dodatkowe wsparcie, bez konieczności przeprowadzki i uciekania się do bardziej zinstytucjonalizowanych i ograniczających niezależność form opieki.

Podstawowe założenia „mieszkania z opieką” to zminimalizowanie potrzeby późniejszych przeprowadzek i dostosowanie do zmieniających się w czasie potrzeb, wymagań i preferencji rezydenta, któremu należy zapewnić jak największą autonomię, prywatność, niezależność, możliwość wyboru, bezpieczeństwo i poszanowanie godności. Środowisko życia kształtowane według zasad „assisted living” powinno także pobudzać zaangażowanie rezydenta w życie rodziny i społeczności lokalnej [2].

Forma takiego mieszkania jest dowolna i zależy od upodobań i możliwości materialnych użytkownika. Przez pojęcie mieszkania z opieką rozumie się zarówno umeblowane lub nieumeblowane studio, apartament z jedną sypialnią i własną łazienką oraz kuchnią lub

wnęką kuchenną, zespół sypialni ze wspólną łazienką, jak i zgrupowanie mieszkań o odrębnych wejściach, a nawet grupa niezależnych domów [3].

Także zakres świadczonych usług zmienia się w zależności od instytucji. Zwykle obejmuje: różnorodną opiekę medyczną, całodobową ochronę, asystę ujętą w stałym harmonogramie bądź też wywołaną jednorazowymi potrzebami, pomoc przy czynnościach osobistych i wyżywienie. Osobom z zaburzeniami świadomości i kłopotach z pamięcią zapewnia się stałą opiekę. W wielu przypadkach program świadczonych usług przewiduje także organizację aktywności o charakterze socjalnym, kulturalnym, religijnym, edukacyjnym i rekreacyjnym, organizację transportu i pomoc w pracach domowych.

Rezydent mieszkania z opieką ma prawo do zachowania prywatności, kontrolowania własnych finansów i podejmowania decyzji dotyczących własnego zdrowia (uczestnictwa w kuracjach i zabiegach medycznych). Zachowuje majątek i prawo do używania posiadanych dóbr. Ma swobodę kontaktów z innymi ludźmi, prawo do wolności wyznania i możliwość praktyk religijnych. Przez opiekunów musi być traktowany z szacunkiem i respektem. W wielu mieszkaniach z opieką rezydenci mają prawo do zaspokajania indywidualnych potrzeb. Mogą palić papierosy, spożywać alkohol, hodować zwierzęta i przyjmować gości na noc.

3. Stan badań w USA

W Stanach Zjednoczonych badania nad tą formą opieki prowadzone są od lat 80. Dotyczą one zagadnień z zakresu psychologii, ekonomii, obecności problematyki starości w świadomości społecznej, a także konkretnych rozwiązań projektowych i technologicznych w budownictwie. Model „mieszkania z opieką” traktuje się całościowo jako przedmiot zainteresowania wielu dziedzin wiedzy.

Obok opracowań naukowych można natknąć się na wiele materiałów o charakterze komercyjnym i propagandowym. Są one adresowane zarówno do potencjalnych rezydentów, jak i członków ich rodzin, zainteresowanych zapewnieniem jak najlepszych warunków życia swoim starzejącym się krewnym. Zrzeszające ludzi w podeszłym wieku towarzystwa, walczące o prawo do godnej starości, prowadzą różnorodne kampanie i programy edukacyjne skierowane do osób starszych i inwestorów. Na swoich stronach internetowych zamieszczają informacje dotyczące kryteriów wyboru odpowiedniego mieszkania, standardów, jakie powinny spełniać oferowane usługi i programów ułatwiających rozpoczęcie działalności gospodarczej w tej dziedzinie. Organizuje się publiczne spotkania poświęcone tej tematyce,

w prasie pojawiają się publikacje o charakterze popularnonaukowym. Szeroka jest także sama oferta mieszkaniowa. Na rynku amerykańskim istnieją instytucje prywatne i państwowe, oferujące usługi o różnym standardzie i organizacji. Wydają one broszury reklamowe, organizują dni „drzwi otwartych”. Przeprowadzają także sondaże i badania opinii publicznej, pomocne przy ustalaniu strategii pozyskiwania klientów [4].

Na polu naukowym w omawianej dziedzinie wieloletnim autorytetem cieszy się profesor Uniwersytetu Południowej Kalifornii Victor Regnier. Jego publikacje podejmują próbę definicji „assisted living housing” i całościowej analizy tego zjawiska. Stanowią też bogate źródło wskazówek dla projektantów i mają rangę podręczników akademickich.

Wiele opracowań naukowych powstaje na zlecenie amerykańskiego rządu. W internecie dostępne są raporty dotyczące sytuacji mieszkalnictwa i opieki socjalnej dla osób starszych w poszczególnych stanach. Zawierają one dane statystyczne na temat standardu organizacji placówek, kwalifikacji zatrudnionego w nich personelu a także badania opinii użytkowników. Daje to obraz rozwoju opisywanego modelu pomocy społecznej na przestrzeni lat. W publikacjach obecne są także próby określenia braków i niedociągnięć tego modelu i propozycje zmian. Dotyczą one głównie zagadnień ekonomicznych.

4. Stan badań w Polsce

W Polsce temat starości jest podejmowany głównie w publikacjach z zakresu psychologii społecznej i rozwojowej, socjologii i oligofrenopedagogiki. Brak jest całościowego, interdyscyplinarnego spojrzenia na zagadnienie. Opracowań pod kątem ekonomii jest mało. W literaturze dotyczącej projektowania problematyka starości traktowana jest marginalnie, zazwyczaj jako jeden z aspektów niepełnosprawności. Wyjątek stanowią tu nieliczne materiały konferencyjne, do których dostęp jest ograniczony. Pojawiające się pojedyncze przykłady realizacji architektonicznych świadczą o braku spójnego modelu oraz wytycznych projektowych i zwykle są krytykowane nawet na poziomie funkcjonalnym. W architekturze mieszkalnej dla osób w podeszłym wieku ciągle pokutuje stereotyp „domu starców”, miejsca raczej do umierania niż do godnego życia. Brak jest społecznej dyskusji na temat problemów związanych ze starością, ogólnie dostępnej informacji skierowanej do ludzi w podeszłym wieku właściwie nie ma. W mediach wspomina się niekiedy o zagrożeniach ekonomicznych związanych ze zwiększającą się dysproporcją między populacją osób w wieku produkcyjnym i emerytalnym. Bagatelizuje się niestety problematykę związaną z zaspokajaniem potrzeb psychicznych, kulturowych i społecznych osób niepracujących. Umożliwienie osobom

starszym aktywności stosownej do ich stanu zdrowia, sprawności i zainteresowań łączy się z zagadnieniem specyficznego kształtowania ich środowiska życia. Społeczeństwa stają powoli przed problemem tworzenia odpowiednich warunków do różnych form aktywności dla ludzi starszych [5].

W obliczu coraz częściej dostrzeganego i dyskutowanego w Europie zjawiska starzenia się społeczeństw zainteresowanie problematyką starości wzrasta także i u nas. Świadczyć o tym może chociażby zorganizowany na Uniwersytecie Wrocławskim „Uniwersytet Trzeciego Wieku”- popularnonaukowe wykłady i zajęcia rekreacyjne dla osób starszych, cieszące się dużym powodzeniem. Należy mieć nadzieję, że tego typu działania będą prowadzone na coraz szerszą skalę i z czasem problem starzenia się zostanie dostrzeżony także na polu projektowym.

Literatura

1. Family Caregiver Alliance: www.caregiver.org (2001).
2. National Center for Assisted Living: www.ncal.org (2001).
3. Marsden J.: „Environment and Behavior”, vol.31, nr1, s. 84-106 (1999).
4. Za: Carder P.: „Research on Ageing”, vol.24, nr1, s. 106-123 (2002).
5. Wywiad z prof. Aleksandrą Maciarz, „Uniwersytet Zielonogórski”, nr 10/1, s. 28-30 (2003/2004).